

BRADUL: IPOSTAZE SACRE ȘI LAICE ***– de la „arbore-totem” la pom de Crăciun –***

Iulia GORNEANU

Résumé: Dans la spiritualité traditionnelle roumaine, le sapin constitue l'élément végétal qui régit la vie du paysan non seulement dans les moments les plus importantes, mais pendant toute sa durée. Le sapin pour la naissance d'un enfant, pour les noces ou pour les obsèques, le sapin en tant que don en mémoire d'un défunt ou le sapin comme „arbitre divin”, le sapin de „confession” ou le sapin cosmique qui unit la terre et le ciel, ce ne sont que quelques-unes des hypostases qui attestent sa sacralité. Véritable leitmotiv végétal du fond mythologique le plus ancien, le sapin est mentionné dans les contes, les contes de fées, dans les poésies épiques et dans les chants populaires, dans les proverbes et dans les vers récités accompagnant les danses populaires ou dans le cadre d'autres fêtes traditionnelles. Comme signe-symbol il s'est transmis des temps immémoriels et il représente „le plus fréquent et le plus significatif totem arboricole, intégralement ou partiellement, à travers les époques néolithique, du bronze et même du fer”¹. Intégré dans le code mystérieux de la culture non-écrite, le sapin a été conservé comme symbole et image dans les broderies, les tissus, les décorations cousues sur les vêtements paysans, dans les objets sculptés ou dans les peintures, dans les ornements incisés des piliers de la maison et des portes, tout comme dans la potterie. Le sapin de Noël (désacralisé, devenu un simple décor, tributaire à la mode et exploité en tant que tel) constitue, au contraire, un emprunt occidental récent, inconnu au village roumain jusqu'à la fin du XIXe siècle.

Mots-clés: sapin, arbre-totem, axis mundi, arbre sacré, sapin pour la naissance d'un enfant, sapin pour les noces, sapin pour les obsèques, sapin en mémoire d'un défunt, sapin pour le jugement, sapin de confession, sapin de Noël.

„– Doamne, când vom avea noi putere mare în lume? întrebare odată dracii pe Dumnezeu. – La vremea de apoi, răspunde Dumnezeu. – Apoi, când o să fie lumea de apoi? întrebare mai departe dracii. – Când o cădea frunza

bradului! Dracii, auzind răspunsul acesta, se puseră și îngăuriră trunchiul bradului cu sfredele și bătură cuie de corn, că doar se va usca mai iute. Dar bradul, ca un sfânt, stă tot verde, până când va porunci Dumnezeu să vie vremea de apoi. Atunci frunza bradului va cădea și acesta va fi un semn”¹.

În spiritualitatea tradițională românească, bradul este elementul vegetal ce guvernează întreaga viață a țăranului. Bradul de naștere, de nuntă sau de înmormântare, bradul dat de pomană sau bradul „arbitru divin”, bradul de „spovadă” sau bradul „cosmic” ce face legătura între pământ și cer sunt doar câteva dintre ipostazele care îi atestă sacralitatea. Bradul apare și în legende, basme, povești, balade, colinde, proverbe, strigături, fiind un adevărat leit-motiv vegetal al fondului mitologic străvechi².

În același timp – dincolo de dimensiunea sacră, poetică sau ceremonială – oamenii acestor locuri i-au folosit lemnul și l-au transformat în construcții utilitare, artefacte, cărbuni, iar rășina și conurile de brad le-au întrebuințat ca medicament. Din cele mai vechi timpuri, lemnul de brad a fost considerat un excepțional material de construcție. Poveștile populare spun că toți copacii sunt fiii Mumei Pădurii. Ea îi hrănește, îi dezmiardă sau, dimpotrivă, îi pedepsește, lăsându-i pradă trăsnetului și toporului. Doar iarna, când codrul e adormit, meșterului îi este permis să taie bradul pe care are de gând să îl transforme în troiță, poartă, fereastră, leagăn pentru cel venit sau casă de veci pentru cel plecat. Înainte de a analiza câteva ipostaze simbolico-ceremoniale în care bradul apare ca obiect ritual, citez un fragment dintr-un interviu realizat cu cioplitorul Moș Pupăză din Maramureșul Voievodal:

„De la tata am învățat cum să dau cu săcurea-n lemn da’ și cum să mă feresc. De câte ori mă duc în pădure să tau un lemn, îmi fac cruce ’nainte de a-l taia și îi promit că am să-l transform, că am să-l readuc la viață. [...] Io vorbesc prin lemn despre viață și moarte celui care vrea să mă asculte”³.

¹ Simion Florea Marian, *Botanica populară română*, volumul I (A-F), Suceava, Editura Mușatinii, 2008, p. 238.

² *Ibidem*.

³ Interviul realizat în Valea Stejarului, jud. Maramureș, cu cioplitorul Pătru Godja zis Pupăză, 14 februarie 2008.

Imaginea simbolică a bradului în ornamentica țărănească

Studiind exprimarea ornamental-decorativă în arealul carpatic românesc, se observă prezența bradului stilizat pe obiecte utilitare, ceremoniale, ritual-religioase. Acest semn-simbol este afișat ca declarație de apartenență la o mito-filozofie străveche, de sorginte totemică, în care bradul era venerat, considerat strămoș mitic, alter-ego al omului, arbore al vieții, coloană a cerului (în ipostaza de stâlp-arminden⁴), punte spre lumea de dincolo sau scară spre cer. Cu funcție apotropaică, fertilizatoare sau psihopompă, bradul face parte din identitatea individuală, familială și comunitară. Imaginea lui, stilizată în zeci de variante, este afișată de meșterii zidari și cioplitori pe frontoanele caselor, pe stâlpii porților, pe cruci și stâlpi funerari. Femeile cos/brodează/țes semnul-simbol al bradului pe obiecte vestimentare, covoare, păretare, lăicere, scoarțe, fețe de pernă, ștergare... Botezul, nunta sau înmormântarea constituie prilejuri de aducere în atenție a faptului că trecerea pragului este tributară bradului iar imaginea lui însoțește și potențează ritualul. Expusă pe mânecile cămășii/iei, pe catrințe, vâlnice, fote, podoabe sau velitori de cap „această ornamentație face parte din elementele de identificare interioară a femeii cu totemul”⁵. Bărbații decorează cu motivul bradului obiecte și piese de mobilier, laice și religioase, pecetare, blide, blidare, lăzi de zestre... dar și furcile de tors dăruite în mod ritual femeilor, grinda-meșter, fruntarul porților⁶. Transformarea totemului în

---

⁴ În această ipostază am întâlnit bradul pe teren, în Țara Lăpușului (Marmureș), ridicat și împodobit în fiecare an, de Rusalii, în satele Cupșeni și Stoiceni. Vorbim, de fapt, despre o reprezentare arhaică a unui prototip universal ce situează această sărbătoare sub semnul unei străvechi divinități a vegetației, reprezentată acum printr-un brad curățat de crengi și împodobit cu spice de grâu, flori, fire de lână. În vechime, în unele sate din zonă, Armindenul era doborât după secerat iar cu ramurile lui se făcea focul la care era coaptă prima pâine din noua recoltă. În Stoiceni, Armindenul rămâne de veghe un an întreg, păzind de rele hotarul, satul, holdele și stâna.

⁵ Cristian-Istrățescu - Târgoviște, *SIMBOLISTICĂ, ORNAMENT, RITUAL în spațiul carpatic românesc (curs de antropologie aplicată)*, Timișoara, Editura Brumar, 2003, p. 97.

⁶ Pamfil Bilțiu, *Prelucrarea artistică a lemnului în arta populară din Maramureș, Baia Mare*, Editura EuroTip, 2010, fotografii/planșe/desene (pagini nenumerotate). Am folosit sursa bibliografică doar pentru identificarea motivului bradului în fotografii

emblemă aduce cu sine situarea individului/casei/comunității sub protecția arborelui venerat, identificarea simbolică cu el.

Bradul de Naștere

„... Audz, Ioani-audz/ Rău ai fost ursit/ Când ci-ai botezat/ Atunci bradu-o dat./ Tu cân ci-ai născut/ Bradu s-o făcut/ Sus pră vărul său/ I scris numili tău./ Vriemia ni-o venit/ Tu mi-ai împlinit”⁷.

În accepția omului arhaic, toate marile praguri presupun o despărțire și totodată o inițiere. Nașterea înseamnă trecerea primului prag, trecerea din pre existență în existență. Obiceiurile ce corespund acestui prag presupun integrarea noului născut atât în propriul său destin, cât și în rânduiala socială a comunității. Alături de mamă și prunc, un mare rol în îndeplinirea ceremonialului îl are moașa, cea care asistă nașterea, „taie buricul” noului născut și – respectând nenumărate cutume – îi face prima scaldă și îl ridică la grindă. Urmează ursitoarele a treia zi după naștere, iar după șase săptămâni – botezul, integrarea pruncului în credința neamului.

Bradul de Naștere este bradul viu, ales din pădure și dăruit simbolic pruncului, este bradul la care moașa îl închină, punându-l sub semnul ocrotitor al arborului sacru.

„Brade, mării Brad./ Nu te mânăia,/ Nu te înfiora./ Rogu-mă, Brad, ție/ Să-l primești pe Ion/ Făt să-ți fie/ Făt iubit/ Rupt din tine/ Și cât trăiești/ Să-l ocrotești”⁸.

În vechime, Bradului de Naștere părinții îi aduceau ofrande la fiecare aniversare a copilului, apoi, când acesta creștea, îl îngrijea singur, între cei doi creându-se o legătură puternică și tainică. În satul românesc mai exista și

---

făcute pe teren. Reprezentările sunt schematice, geometrice, de cele mai multe ori au forma unui ax de-a lungul căruia sunt trasate linii oblice, ascendente sau descendente.

⁷Nicolae Ursu, *Cântece și jocuri din Valea Almajului*, București, Editura Muzicală, 1958, p. 195.

⁸Ion Ghinoiu, *Mitologie Română. Dicționar*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2013, p. 49.

obiceiul de a sădi un brad la nașterea pruncului, *alter-ego* al acestuia pe tot parcursul vieții, care – în anumite contexte ceremoniale – îl putea chiar înlocui. Astfel, dacă îi era sortit să moară în război sau în prizonierat, se înmormânta Bradul de Naștere în locul copilului. În unele zone, se crede că atunci când se naște un copil, răsare un brad pe culmile munților.

Bradul de Nuntă

„Hai, Bradule, hai, / Hai, c-am să te tăi, / C-o bardă tăioasă, [...] /
Hai, Bradule, hai, / Nunta să-mi cinstești / Și s-o-nveselești”⁹.

Nunta este cel de-al doilea prag, singurul la a cărui trecere actanții sunt conștienți. Prin nuntire se împlinește o familie, se duce mai departe neamul. Nunta este un adevărat spectacol ceremonios, pregătit în cele mai mici detalii și prezentat cu mult fast, la care participă întreaga comunitate. La fel ca într-o piesă de teatru, unii dintre cei prezenți îndeplinesc roluri bine determinate: mirii, nașii, starostele, stegarul, druștele... La nuntă are loc o înfrățire între uman și vegetal, uman și cosmic, uman și casa văzută ca spațiu protector. Apa, busuiocul, bradul, mărul, colacul, florile, casa, lumânările, împodobirea, au rol de apărare.

Substituit ritualic al mirelui, Bradul de Nuntă, împodobit, păzit și jucat, este prezent în aproape toate zonele țării, având funcție augurală și apotropaică. Există un „cântec al bradului”, o „horă a bradului”, precum și orații speciale numite „vorbele bradului”:

„La fata Dumneavoastră mă-nchin / Ca la o ramură de măslin / Și vă aduc acest
brad înalt / De împăratu’ nostru-mbrăcat, / Să-l stăpânească voioasă / Cu toată
casa sănătoasă; / Și mi-a zis împăratul nostru / Să fie cinste și auzul vostru / Ca
să-l înălțați / Și să-l împlântați / Sus pe vârful de munte / Unde-s fete multe / Ca ele
să-l stropească / Să nu se ofilească; Dacă muntele e departe / Și n-aveți care
ferecate / Apoi tânărul nostru-mpărat / La față s-a-mbujorat / Și așa mi-a cuvântat
...”¹⁰

⁹Ion Ghinoiu, *op. cit.*, p. 50.

¹⁰Gherge Fira, „Nunta în județul Vâlcea”, București, în G.F. Ciaușanu, G. Fira, C.M. Popescu, *Culegere de folclor din Jud. Vâlcea și împrejurimi – cu un glosar*, sub egida

În majoritatea spațiilor etnografice de la noi, bradul împodobit/ crengile/ cununile din cetină de brad sunt aduse în ajunul nunții („Ziua de Brad”), se încarcă de sacralitate în timpul ceremonialului, urmând să marcheze locul/ casa noii familii și după nuntă.

Bradul de Înfirmământare

„- Vai, bradule, vai,/ Cin’ Ț-a porâncit/ De mi-ai coborât/ Di la loc pietros/ La hăl mlăștinos?/ - La mini-o venit/ Un băia’ din sat,/ Cu capu’ legat,/ Cu păru’ lăsat./ Cu săcure dat,/ Pă min’ m-a tăiat/ Și m-a doborât/ Cu capu’ la vale/ Să mer’ tot a jale./ Pă min’ m-a-nșălat/ C-o zâs că mă pun/ La lină fântână ...”¹¹

Moartea a fost întotdeauna privită de către Țăranul român drept evenimentul cel mai însemnat, marea călătorie pentru care omul se pregătește toată viața. Când cineva trece pragul spre viața de apoi, întreaga comunitate participă printr-un complex ritual bine rânduit, menit să-l ajute pe „dalbul de pribeag” să ajungă în Cealaltă Lume. Ca obicei de trecere, înfirmământarea a fost și rămâne un ritual în care protagonistul este participant la o devenire unică și totală. Se desprinde de „lumea albă”, de starea pământeană, pentru a intra în postexistență, în „lumea neagră”.

În lirica populară românească cu temă funerară se întâlnesc, pe lângă bocete și lamentații, unele cântări ceremoniale precum „ale zorilor” și „ale bradului”, neatestat la alte popoare europene. Din această cauză, acestea din urmă au fost multă vreme incluse eronat în categoria bocetelor. Spre deosebire de bocete, cântecele de ceremonial se cântă în grup și au o structură muzicală bine definită. Au un rol catartic, de liniștire a sufletului și de inițiere. Zonele cele mai investigate, în care aceste cântări încă se manifestă în hotarul satului, sunt Hunedoara (Ținutul Pădurenilor) și Gorj.

Academiei Române, Seria *Din viața poporului roman XXXVII*, Cultura Națională, 1928, p. 14.

¹¹Al. Doru Șerban, *Nașterea – nunta – moartea la gorjeni: credințe, rituri, tradiții*, Târgu Jiu, Editura Scrisul Gorjean, 2002, p. 155.

Bradul de Înarmorântare este purtătorul unui complex de simboluri, dificil de decriptat, putând reprezenta un *alter-ego*¹² sau un substitut al defunctului (în cazul celor morți departe de casă), pereche postumă (pentru cei nenunțiți), călăuză a sufletului pe drumul Marii Treceeri sau axa ce leagă lumea noastră de lumea nevăzută.

În Gorj, dramaticul Cântec al Bradului, la fel ca cel al Zorilor, este interpretat de trei femei, în diferite momente ale ceremonialului. În Ținutul Pădurenilor, obiceiul este îndeplinit ori de câte ori defunctul este tânăr. Atunci, neamurile mortului desemnează tinerii ce urmează să aducă bradul din pădure, după care vestesc femeile care vor îndeplini ceremonialul. În dimineața zilei înarmorântării, tinerii aleg bradul din pădure, își fac semnul crucii, apoi îl sacrifică, urmând să îl poarte pe umeri până în sat. La marginea pădurii, cortegiului simbolic i se alătură grupul de femei, care interpretând Cântecul Bradului, îl conduce până la casa mortului. Acolo, bradul – sprijinit cu vârful de streășina casei – este împodobit de tinerele fete în timp ce femeile continuă să cânte. Urmează cântările din casă, de lângă copârșeu, din ocol, de drum și de lângă groapă. După îngropăciune, bradul se înalță lângă cruce și se aruncă semințe de mac pe mormânt.

Tulburătoarele Căntece ale Bradului din ceremonialul funerar cuprind texte sacre de inițiere a „dalbului de pribeag” în vederea drumului mitic ce-l are de parcurs pentru a ajunge în lumea de dincolo. Se crede că mortul este un pribeag rătăcit între pământ și cer, iar trecerea de la pământ la cer este un obstacol. Rolul bradului este aici unul psihopomp.

„...Iar în groapa mărilor/
Unde-i bradul zânelor/
Trecătoarea apelor/
Sufletul stătea/
Și mi se ruga:/ – Brade, brade/
Să-mi fii frate./ Întinde-ți, întinde/
Eu să le pot prinde/
Vârfurile tele/
Să trec peste ele/
Marea în ce parte/
Ce lumea-mi desparte ...”¹³.

Chiar dacă nu se mai regăsesc la popoarele europene, aceste căntece funerare prezintă similitudini cu ceremonialul de înarmorântare întâlnit la unele

¹² „– Cetină de bradu’/ Ce te-ai oblecitu’/ Din codru-ai pornitu’/ – Eu n-aș fi pornitu’/ Dar eu am avutu’/ Un frate juratu...” – Rusalin Ișfănoni, *Pădurenii Hunedoarei*, București, Editura Mirabilis, 2004, p. 295-296.

¹³ Germina Comanici, *Ramura verde în spiritualitatea populară*, București, Editura Etnologică, 2004, p. 130.

popoare antice mediteraneene, precum și cu textele vestitelor Cărți ale Morților din Egipt și Tibet. Având un caracter solemn, ceremonios, de o mare forță evocatoare, Cântecele Bradului nu îndeplinește un ritual destinat să marcheze dispariția ființei, ci, cu mare fast, asigură începutul unei alte existențe.

Bradul dat „de pomană” este întâlnit doar în Transilvania, în zilele de nedeie, obicei pastoral străvechi, desfășurat cu ocazia marilor serbări solare. Împodobit cu fructe și dulciuri, **Bradul de Pomană** este dăruit copiilor.

Alte ipostaze ale Bradul prezente în comunitățile pastorale

Oieritul, în mod tradițional, era considerat o profesie exclusiv masculină: austeră, cu norme stricte, perioade de adevărată sihăstrie, elemente culturale proprii, ritualuri specifice de inițiere și fortificare. Stânele care îngăduiau vizita femeilor impuneau reguli bine definite, interzicând de cele mai multe ori contactul acestora cu turma, din cauză că erau considerate impure, cu influențe nefaste asupra oilor și păzitorilor lor. Dincolo de a fi o simplă ocupație, oieritul, ciobănia a avut întotdeauna valențe mistice. În mitologia românească oile sunt considerate animale sfinte. Diavolul, deși se poate înfățișa în orice viețuitoare, nu se poate întruchipa în oaie. Ciobanii sunt însoțiți de câini, despre care se spune că le-au fost dați de Dumnezeu ca tovarăși, și de măgari, însemnați pe spate cu semnul crucii. Păstoritul transhumant din arealul carpatic a pus în mișcare imense turme de oi pe distanțe de sute de kilometri, a rânduit drumuri ale oilor și ale sării, a creat o mitologie și o literatură proprie, un calendar pastoral, a reinvestit cu sacralitate Bradul.

În vechime existau două feluri de judecată divină: cea exercitată exclusiv de divinitate și cea făcută prin intermediul oamenilor, cunoscută sub numele de „ordalia”. Cel condamnat la ordalie era supus unei singure probe, care putea fi a focului, a pământului, a apei sau a fiarelor sălbatice și, dacă scăpa cu viață, era considerat nevinovat. În ordalia pastorală, vinovatul era legat de un brad și supus judecății divine una sau două zile. Dacă acesta supraviețuia pedepsei, se considera că **Bradul de Judecată** i-a stabilit nevinovăția.

Între cioban și brad există o legătură tainică, greu de descifrat. În anumite contexte rituale și ceremoniale, bradul îl poate înlocui și adăposti simbolic, îi poate deveni frate, soție, templu. În Maramureș și Sibiu este frecvent întâlnit **Bradul de Spovadă**. Însemnat cu o cruce, bradul devine altarul la care se roagă ciobanul atunci când nu poate coborî în sat. Biserica de Brazi este un loc cu valențe magico-religioase în care păstorii bătrâni oficiau

logodnele sau căsătoriile ciobanilor, atunci când părinții fetelor nu erau de acord cu nunta. Despre toate acestea, într-o stână din zona Mărginimii Sibiului, una dintre cele mai vechi vetre de păstorit de la noi, am stat de vorbă cu Babu Dumitru. Mi-a povestit atunci despre cum se alege arborele-templu, mi-a arătat un brad cu semnul crucii făcut de el și mi-a împărțit puterea rugăciunii la brad. Tot de la el am mai aflat că există bradul-femeie și bradul-bărbat, iar o vreme am știut să îi deosebesc¹⁴.

Bradul de Crăciun și Bradul Împodobit

„Eram copil și văzând pe la Crăciun la o casă un pom gătit, am stat și am căscat și eu gura acolo. Pasămite era pomul Crăciunului. Nu mai văzusem până atunci decât pe la morți un așa pom împodobit, fiindcă la noi, de pomul Crăciunului nici pomeneală nu era. [...] Mi-era milă, vedeți dumneavoastră, de nenorocirea ce credeam eu că ar fi căzut peste casa aceea, tocmai la așa zile mari cum e Crăciunul, și vrând să știu tot, cum e copilul, mă încumăt și întreb pe om: – Cine a murit aici, nene, de i-a făcut un brad așa frumos?”¹⁵

Desacralizat, devenit un simplu decor, tributar modei și exploatat ca atare, bradul de Crăciun constituie un împrumut occidental recent, străin satelor noastre până la sfârșitul secolului al XIX-lea. Astăzi, din păcate, bradul de Crăciun, împodobit cu globuri și figurine ce nu au nicio legătură cu tradiția, etalat în camera de oaspeți sau în balconul ce a luat locul prispei, este prezent în mediul rural, în toate zonele țării.

În schimb, în colindele românești de sorginte precreeștină, apare frecvent motivul Bradului Împodobit. Este arborele cosmic sau arborele ceresc, un *axis-mundi* în jurul căruia se formează lumea. Reper al mitologiei botanice, cu rădăcinile adânc înfipite în pământ și vârful în cer, Bradul Împodobit poartă „Soarele în cetini” și „Luna între ramuri”. Adorat ca arbore sacru, este cel care face legătura între cer și pământ.

¹⁴ Interviu pe tema ipostazelor în care apare bradul, realizat în Gura Râului, jud. Sibiu, cu baciul Dumitru Ștef zis Babu Dumitru, 5 octombrie 2008.

¹⁵ Antoaneta Olteanu, *Calendarele poporului român*, București, Editura Paideia, 2009, p. 408.

„Sus la munte ce-mi vedere?/ (Leru-i Doamne)/ Îmi vedere-ncetinat,/Brad cu stele încărcat,/ Brad cu neguri îmbrăcat;/ Și în vârful-i ce-mi vedere?/ Cerul - leagăn de mătase ...”¹⁶

Simbol al ascensiunii, al nemuririi, dar și al perfecțiunii datorită arhitecturii simetrice a ramurilor, bradul este generatorul unui întreg complex ceremonial (naștere-nuntă-înmormântare), având puterea de a activa în jurul său o zonă de sacralitate (biserica de brazi-bradul de judecată-bradul de spovadă). Atât în ipostaza de „arbore ceresc”/„arbore cosmic”, prezent în colinde, povești și în unele cântece ceremoniale de înmormântare, bradul apare ca fiind păzit de animale mitologice: vidra, aspida, șarpele-balaur, șoimul. Rădăcinile lui ating apele din adâncurile pământului, crengile sunt trepte ale sufletului iar vârful poartă pasărea-duh spre cer. Cucerirea bradului este echivalentă unei inițieri. Iar inițierea, în cazul de față, ține de „valențele religioase ale vegetației”¹⁷.

Â

---

¹⁶ Andrei Oișteanu, *Grădina de dincolo. Zoosophia. Comentarii mitologice*, Iași, Editura Polirom, 2012, p. 90-91.

¹⁷ „Arborele cosmic, Arborele nemuririi sau al Cunoașterii simbolizează cum nu se poate mai limpede valențele religioase ale vegetației. Cu alte cuvinte, arborele sacru sau plantele sacre dezvăluie o structură care nu este evidentă în felurile specii vegetale concrete [...] Cosmosul nu se înfățișează ca un „cifru” decât dintr-o perspectivă religioasă. Doar omul religios descoperă în ritmurile vegetației taina Vieții și a Creației, cea a reînnoirii, a tinereții și a nemuririi”.

Fig. 1, Cu cioplitorul Moș Pupăză,
Valea Stejarului, jud. Maramureș, 2008,
Arhiva personală Iulia Gorneanu.

Fig. 2, Ridicarea armindenului,
Valea Stejarului, jud. Maramureș, 2008,
Arhiva personală Iulia Gorneanu.

Fig. 3, Armindenul,
Valea Stejarului, jud. Maramureș, 2008,
Arhiva personală Iulia Gorneanu.

Fig. 4, Moș Pupăză cioplitorul,
Valea Stejarului, jud. Maramureș, 2008,
Arhiva personală Iulia Gorneanu.

Iulia GORNEANU
Universitatea din București, Facultatea de Litere,
Școala doctorală Litere, Domeniul Literatură